

УНИВЕРЗИТЕТ СИНГИДУНУМ
Департман за последипломске студије
Данијелова 32, Београд

ВЕЋУ ДЕПАРТМАНА ЗА ПОСЛЕДИПЛОМСКЕ СТУДИЈЕ

Одлуком Већа Департмана за последипломске студије број 4 – 136/2018. од 26. 09. 2018. године, одређени смо за чланове Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Марка Ђорђевића под називом *Политичка епистемологија субјект-објект односа у савременој визуелној уметности* о чему подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и докторској дисертацији

Кандидат Марко Ђорђевић рођен/а је 1988. године. Дипломирао је историју уметности на Филозофском факултету у Београду 2012. године, а мастер тезу је одбранио на одељењу Теорије уметности и медија на Универзитету уметности у Београду 2014. године. У свом раду бави се институционалном критиком, критиком политичке економије уметности и политичком теоријом.

Кандидат има следећи објављени рад категорије М_23__ : “Between the Product and the Work of Art: Aesthetic Fetishism and the Financialization of Art” / „Između proizvoda i dela: estetski fetišizam i finansijalizacija umetnosti“, Život umjetnosti, broj 104, 2019, str. 86–99, (АНСИ листа) чиме је испуњен предуслов за одбрану докторске дисертације.

Преостали објављени радови:

“A Marxist Analysis of Key Media Representations of the Migrant Crisis in Serbian Media”, Art and Media, Journal of Art and Media Studies, issue number 18, April 2019, str. 141–149. **M53**

„Porozna brana 89-60-45: prošireno čitanje“, Nova povezivanja: od scene do mreže, Čekić, Jovan i Miško Šuvaković (ur.), FMK, Beograd, 2017, str. 117–130. **M44**

Institucionalna kritika, Orion art & Fakultet za medije i komunikacije, Beograd, 2015. **M42**

“Mel Ramsden’s Theoretical Critique of Institutions: A Close Reading of ‘On Practice’”, Art and Media, Journal of Art and Media Studies, issue number 7, April 2015, str. 49–56. **M53**

sa Nikolom Đorđevićem i Sonjom Vrkatić, Intersticijum, Stvari koje nestaju, katalog 55. Oktobarskog salona, Nikolas Šafhauzen i Vanesa Džoan Miler (ur.), KCB, Beograd, 2014, str. 78–81.

“The Public Sphere by Performance: A Review”, Art and Media, Journal of Art and Media Studies, issue number 6, October 2014, str. 127–130. **M53**

„Zajednica: kritičke prakse u kulturi“, Propeler, broj 4, 2012. str. 25–34.

Докторска дисертација кандидата Марка Ђорђевића је урађена на укупно 227 страна, од чега 10 страна чине прилог и списак литературе. Списак литературе обухвата 241 референци које чине научни радови, књиге, зборници радова, законски прописи као и електронски извори. Уз основни текст дисертација садржи и 1 слика, 1 табела и 1 графикона.

Докторска дисертација кандидата Марка Ђорђевића је била подвргнута провери софтвером за установљавање преклапања/плагијаризма (iThenticate Plagiarism Detection Software). Укупан процентуални износ запажених преклапања износи 5 % дисертације.

2. Предмет и циљ истраживања

Предмет рада докторске дисертације је субјект-објект однос у теорији историјског материјализма, те примена ове теорије на анализу савремене уметности. Аутор се бавио проблемима који су наслеђени из историјско-материјалистичке теоријске праксе

француског теоретичара Луја Алтисера. Први проблем јесте теоретизација државних репресивних апарата, а други проблем јесте питање тзв. лоших субјеката, односно контра-интерпелације унутар постојеће теорије идеологије. Ове проблеме Алтисер је наговестио али их није и разрешио – предмет докторске дисертације јесте теоријска надградња и даља елаборација ова два теоријска проблема.

Циљ истраживања је тиме био надоградити горе наведене Алтисерове концепте а затим овако разрађену проблематику применити на анализу друштва, културе и уметности. Два проблема су се посебно наметнула као примарна – анализа прелаза, односно транзиције из једног облика производње у други (на пример прелаз из тзв. примитивних заједница у азијски облик производње или прелаз из феудализма у капитализам) а затим анализа уметности унутар ових процеса (на примеру савремене уметности).

3. Хипотетички оквир истраживања

На основу циљева рада произилази следећи хипотетички оквир који се састоји од генералне хипотезе и посебних хипотеза.

Генерална хипотеза: Полазиште рада јесте да теорија историјског материјализма не поседује концепт државне силе. Овај недостатак је видљив у свакој значајнијој марксистичкој теоријској грађи а посебно у теоретизацијама државе, теорији транзиције са једног начина производње у други, као и марксистичким антрополошким теоријама. У историјско материјалистичкој теорији либералистички рецидиви попут принуде или легалистичког термина силе чине да теорија државе регресира на ниво идеологије (инструментализма). Тиме историјски материјализам као теорија није у стању да концептуализује однос физичког насиља и идеолошких пракси.

Посебне хипотезе: Пошто теорија силе у историјском материјализму није разрађена на адекватан начин, могуће је приступити овој проблематици кроз позивање на психоаналитичку теорију. Надградња историјског материјализма Лакановом психоанализом стога може бити посебно продуктивна. Аутор користи Лаканов концепт агресивности како би попунио недостатке класичног историјског материјализма.

Агресивност се тумачки као тензија између еговог имага и субјекта несвесног – агресивност је извор једне врсте тескобе због које субјект идеологије трпи дејство или учинке те агресивности у сопственој интерпелацији. Нивои артикулације те тензије у фантазматским представама произилазе из структуре скопичког нагона. Реч је о Лакановом погледу који је расцепљен на имагинарни, симболички и реални поглед. Реални поглед је носилац лакановског суперега. Он покреће дејство агресивности које чини да субјект испадне из позиција које му је приписала идеологија. На нивоу индивидуе реч је о учинцима агресивности. На нивоу друштвене структуре, ово испадање аутор означава као фанатизацију. Ова фанатизација јесте основа процеса Алтисерове идеолошке контра-интерпелације, тј. испадања, одвајања субјекта из механизма доминантне, тј. владајуће идеологије. Овај чин је по аутору нужно агресиван и може довести до промене читаве друштвене формације, односно прелаза из једног облика производње у други. Довршетак овог процеса јесте интерпелација субјекта рубноидеолошком институцијом (РИ). Кандидат дакле износи тезу да је могуће, кроз позивање на психоанализу, разрадити конзистентну теорију контра-интерпелације и применити је на анализу друштва и уметности.

4. Методологија истраживања

Приликом израде докторске дисертације, примењене су различите научне методе које омогућују валидно остварење научног и друштвеног циља истраживања.

Методи на које се кандидат позива у елаборацији предложене тезе су следећи:

- критичко-материјалистички метод: Овај метод захтева анализу уметничких и друштвених феномена у односу на комплексност економско-идеолошких процеса. Мењање одређених парадигми уметничке репрезентације се тако анализира у узрочној вези са променама у друштвено-политичко-економској структури.
- критичко-аналитички метод: Под овим методом подразумева се критичка теоријска анализа релевантне стручне литературе из области студија критичког материјализма, студија уметничке репрезентације, теоријске психоанализе, семиологије, историје уметности и антропологије.

- компаративни метод: Овај метод се корисити при упоређивању различитих теорија и студија уметничке репрезентације на примерима различитих уметничких пракси.

- студије случаја: Ово је метод који је аутору омогућио практично тестирање валидности теоријских закључака на изабраним примерима уметничких радова.

Како истиче кандидат, будући да су критичко-материјалистичке теорије уметности у последње време потиснуте од стране других теоријских платформи, предложена докторска теза би требало да поврати њихову релевантност у академском пољу проучавања феномена друштва и уметности. Критичко-материјалистичке теорије указују на то да је уметничку производњу немогуће посматрати и разумети без детаљног увида у комплексне друштвене, економске и политичке процесе. Стога се њихова друштвена релевантност намеће сама по себи као место увида и отпора структурама доминације и идеологије. Материјалистичке теорије уметности улазе у дијалог са многим другим научним областима: ове друге теоретске платформе би кроз полемику са њима могле усавршити и своја достигнућа и проширити своју проблематику.

5. Кратак приказ садржаја докторске дисертације

Рад се састоји из 5 поглавља.

У првом поглављу су разрађени основни теоријски и аналитички концепти класичног историјског материјализма са посебним освртом на материјалистичку теорију државе, идеологије и идеолошке интерпелације. Обрађени су теоријски приступи проблему државне силе које су разрадили аутори почевши од Карла Маркса и Фридриха Енгелса, преко класика историјско-материјалистичке литературе попут Владимира Иљича Лењина, до Антонија Грамшија и структуралног марксизма Луја Алтисера. У овом поглављу, кандидат је покушао да повеже ове марксистичке теорије власти са Алтисеровим тзв. лошим субјектима.

У другом поглављу је концепт силе разрађен уз помоћ психоанализе а посебно Лакановог концепта агресивности. Кроз позивање на психоанализу, те лакановску концепцију агресивности, кандидат покушава да разради у потпуности нову теорију силе и примени је на анализу друштвених процеса. У овом поглављу, дакле, аутор прави неку врсту теоријске

синтезе класичних поставки Маркса и Енгелса, Алтисерове теорије идеолошке интерпелације, Лаканове теорије несвесног а позива се и на теорију идеолошке интерпелације коју је разрадио Растко Мочник.

Треће и четврто поглавље су нека врста студија случаја у којима кандидат примењује опште теоријске хипотезе развијене у прва два поглавља. У четвртом поглављу, аутор примењује резултате свог истраживања на антропологију. Фокус је на проблему транзиције бурманских Качина из бескласног у класно друштво. У овом поглављу аутор се позива на истраживања материјалистичких антрополога као што су Морис Годелије и Џонатан Фридман. Овом анализом, кандидат даље разрађује питања транзиције из једног облика производње у други, конкретно из тзв. првобитних заједница у азијски облик производње. Тиме поставља основу и за даљу елаборацију прелаза из феудализма у капитализам а што је проблематика разрађена у последњем, четвртом поглављу.

Четврто поглавље је, дакле, покушај примене резултата истраживања на капиталистичку друштвену формацију генерално, а потом и на посебну институцију уметности у капитализму. Општа теорија идеолошке интерпелације и контра-интерпелације је примењена на тумачење савремене уметности, њене идеологије и политичке економије.

Пето поглавље је закључак у коме су сумирани резултати читавог истраживања.

6. Постигнути резултати и научни допринос докторске дисертације

Кандидат је на добар начин успоставио критички однос између класичне материјалистичке теорије друштва, теорије уметности и филозофије (Маркс, Енгелс, Лењин, Грамши, Алтисер), реинтерпретација ових традиционалних материјалистичких поставки из угла структурализма, психоанализе и антропологије (пре свих Жак Лакан, Морис Годелије и Џонатан Фридман), и савремених, интердисциплинарних тумачења и ревалоризација класичних материјалистичких поставки у интернационалним оквирима од осамдесетих година до данас (Растко Мочник, Дејв Бич). Направљен је и добар баланс између примарне и секундарне литературе.

Литература је добро изабрана како по областима које треба истражити и тумачити, тако и по покривености националних и интернационалних култура о којима се пише. Предложена литература омогућава засноване методолошке и предметне студије материјализма и марксизма као и његове примене у анализи визуелних уметности. Предложена литература је добар архивски, документарни и теоретско-филозофски материјал о теоретским платформама које се истражују.

Трансдисциплинарна докторска дисертација Марка Ђорђевића *Политичка епистемологија субјект-објект односа у савременој визуелној уметности* је засновано и разрађено научно дело. Главни резултати и доприноси његовог истраживања и писања су конструисање теоријске платформе која омогућава да се у пољу теорије друштва и у пољу теорије уметности идентификују сложене репрезентације економских и политичких карактеризација савременог локалног и глобалног капитала и капитализма, те да се критички укаже на могућности извођења стратегија и тактика теоријског отпора моћима савременог капитала и капитализма.

Сличних научних истраживања односа идеологије, политике, економије и савремене уметности у регији није било до сада. Зато је кандидат предложио и извео ревидирање и осавремењивање бројних термина, концепата и интерпретативних модела коришћених у традицији модерне теорије друштва, теорије уметности и политичке економије. Реч је о иновативном и оригиналном научном истраживању са јасним научним доприносом. Научни допринос се огледа у решењу проблема које су претходни истраживачи из области теорије друштва и теорије уметности само поставили али не и решили (проблем контра-интерпелације и проблем прелаза из једне друштвене формације у другу).

7. Мишљење и предлог Комисије о докторској дисертацији

На основу свега изложеног Комисија је мишљења да докторска дисертација кандидата Марка Ђорђевића по својој теми, приступу, структури и садржају рада, квалитету и начину излагања, методологији истраживања, начину коришћења литературе, релевантности и квалитету спроведеног истраживања и донетим закључцима задовољава

критеријуме захтеване за докторску дисертацију, те се може прихватити као подобра за јавну одбрану.

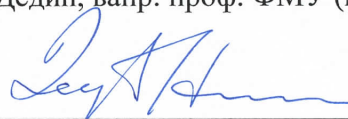
Сагледавајући укупну оцену докторске дисертације кандидата Марка Ђорђевића под називом Политичка епистемологија субјект-објект односа у савременој визуелној уметности предлажемо Већу департмана за последипломске студије и Сенату Универзитета Сингидунум да прихвати напред наведену докторску дисертацију и одобри њену јавну одбрану.

Потврђујемо својим потписом, под пуном професионалном одговорношћу, да су подаци у Извештају веродостојни и у потпуности тачни, укључујући тачну категоризацију научноистраживачких резултата кандидата, а све у складу са Правилницима и актима Универзитета.

Београд, 01/05/2021.

Чланови комисије:

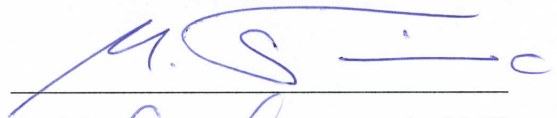
др Никола Дедић, ванр. проф. ФМУ (ментор)

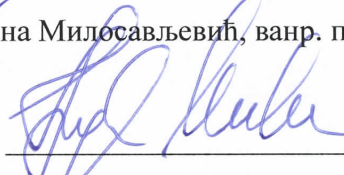
др Андрија Филиповић, ванр. проф. ФМК

проф. др Миодраг Шуваковић, ФМК

др Ангелина Милосављевић, ванр. проф. ФМК

проф. др Мариела Цветић, Архитектонски факултет

